

Однокласники

Випуск № 1

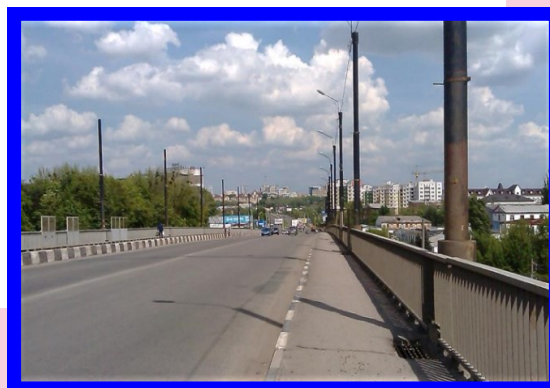
Березень

2016

СЛАВЕТНЕ МІСТО ХАРКІВ

Читайте у номері:

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	2
ЛЕГЕНДА ПРО КОЗАКА ХАРКО.....	3-4
ХАРКІВСЬКА ЛИСА ГОРА.....	5
ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ.....	6-16

ВСТУПНЕ СЛОВО

О, місто славетне, Харків!

Величне удень, загадкове в імлі.

В асфальті проспектів і зелені парків

Для нас найкраще на землі.

Хай інколи доля закине далеко

В заморські краї, що й не бачив, не чув,

Мій Харків, завжди ти єдиний у серці,

На крилах надії до тебе лечу.

Піду по Сумській, завітаю до саду,

Повітрям твоїм до нестями нап'юсь,

Відчую в душі благодать і віраду,

Коли Кобзарю низько в пояс вклонюсь.

ЛЕГЕНДА ПРО КОЗАКА ХАРКО

Харько або Харко (демінутив імені Харитон чи Харьков (як прізвище або прізвисько) (? — 1737?) — міфічна особа, що за легендою заснувала Харків (тобто епонім цього міста).

Був Харько чоловіком запорозького покоління, розумний ратоборець, мав тверду руку і твердий погляд. І був у нього золотогнідий кінь, котрий добре знав козацький норов. Звали коня Тнідко.

Одного разу Харько оточили ляхи; ховаючись на ходу за свого коня, йому вдалося випрутитись і гайнути у відкритий степ. Швидше за кулю летів Тнідко, все більше й більше відривався він від переслідувачів. Ляхи як зрозуміли, що їм не наздогнати козака, розїхались широким півколом, підпалили траву і торопко повернули до міста. Вогняні язики з жадобою жерли траву й кущі; ще трішки — і степ перетворився на величезне море суцільного вогню. У чорному диму, що здіймався до неба, задихалися птахи; не в силах більше летіти, вони падали прямо у вогонь.

ЛЕГЕНДА ПРО КОЗАКА ХАРКО

Рис. 3.2 - Половцев И. Портрет казака Харько.
В верхнем углу портрета надпись:
"Харко Слобо украинской губернии
осадиший". Масло XVIII в. Харьковский
художественный музей

Зрозумів досвідчений сотник, що йому не врятуватися втечею, що для спасіння свого життя і життя вірного коня необхідно було щось терміново вчинити. І ось що зробив Харко. Він зістрибнув на землю, до кожної стріли, що були у нього в сагайдаку, прив'язав жмут сухої трави, викресав вогню і, підпалюючи по черзі, почав пускати перед себе стріли. І ось уже степ запалав перед ним. Харко опинився між двох вогнів; один вогонь наздоганяв його, а другий, від віяння вітру, швидко рухався уперед. У цьому й полягав порятунок козака. Він скочив на Гнідка і пішов гатала по випаленій землі услід вогняній хвилі. А той вогонь, що ніс йому погибель, мав згаснути, не сходячи ні трави, ні кущів для свого просування.

Довго, ох як довго полювали ляхи на відважного сотника, поки одного разу не спробували заманити його в пастку і полонити. Але й тоді не змогли б вони стратити козака, якби не здогадалися прикути Гнідка за чотири ноги у стайні. Лицарський кінь порозбивав би стіни темниці, а такий визволив би свого товариша, не дав би йому пропасти. А так... як учув Гнідка Харкову кров, заіржав громозвучно, але несла йому була порвати залізні ланцюги.

А ляхи як зачали рубати Харка, то рубали його цілих три дні, а все ніяк не порубають; вже потім якось здогадались, що козака треба рубати його власною шаблею. А у того була шабля лицарська, чарівна, вона Харка й перемогла.

ХАРКІВСЬКА ЛИСА ГОРА

Подекують, що Лиса гора є у кожному великому місті, яке поважає себе — Харків не виключення. Також місце традиційно розташовується на розі вітрів, має певні відособлення і зберігає містичні історії. Загадкою № 1 для Харківської Лисої гори стала її назва, а місцеві старожили іронічно звать її «бритою». Це місце контрастів з цікавою та самобутньою історією і саме тут розташовується наша школа № 57. За повір'ями, Лиса гора у рівній мірі посилює, як негативні, так і позитивні емоції.

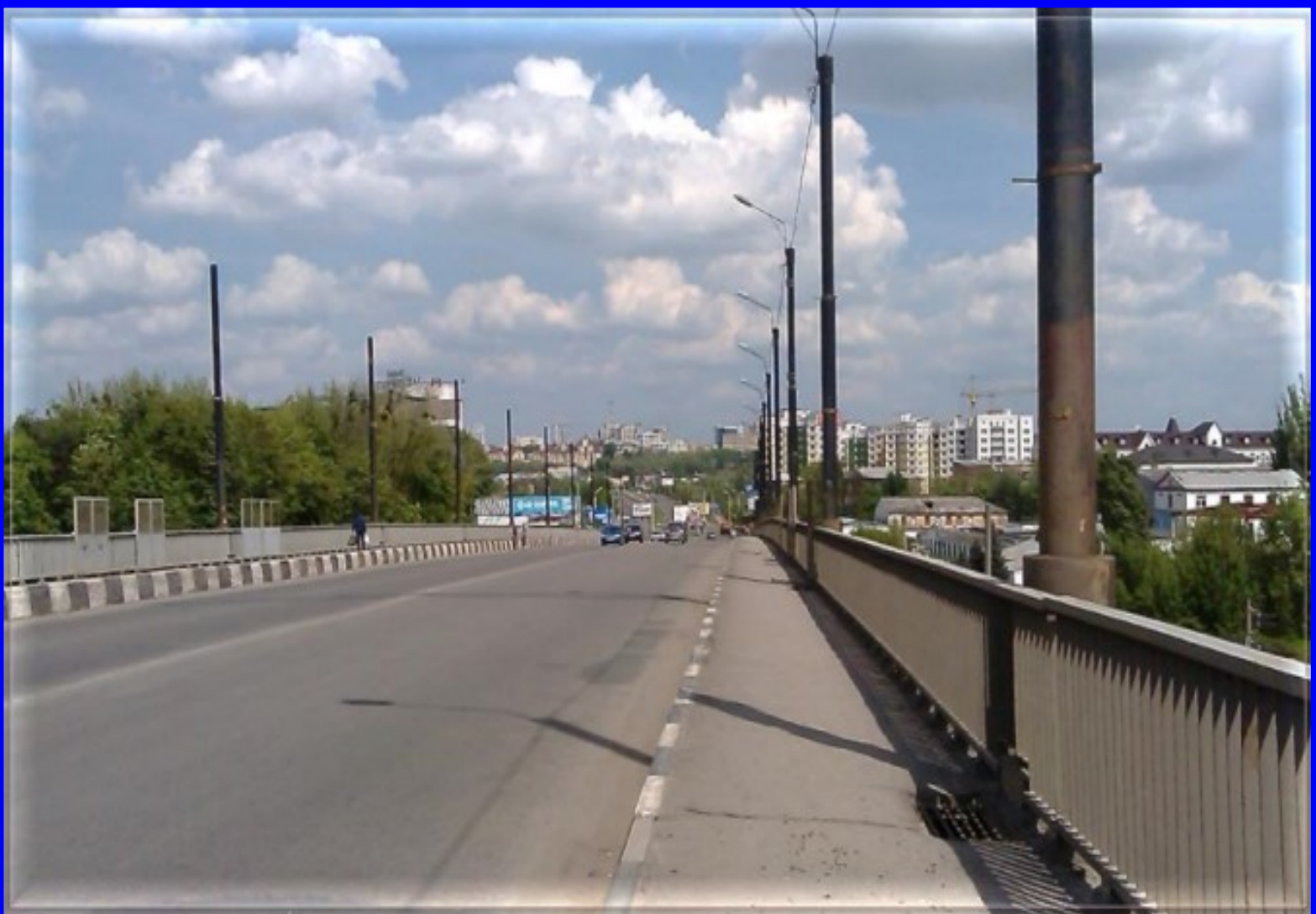
ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Про це місце багато говорять. Сотні разів за день згадується воно пасажирами і водіями. Тисячі людей проїжджають його кожен день. З самого раннього ранку і до пізнього вечора йде через нього безперервний потік автомобілів. Майже кожен житель Лисої Гори знає його назву.

Це місце - свідок різних епох, має свою унікальну історію. Розташоване в одному з найстаріших районів м. Харкова. У його західній частині іменують в ХІХ столітті «Залопань».

Місцеві жителі називають його «Кузинський міст». Хоча багато хто зовсім не знають, чому і яка його історія. Втім, як і багатьох інших вулиць міста.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Отже, трохи історії ...

Харків виник у 1654 році. Але поняття «вулиця» виникло набагато пізніше. Якими були вулиці міста у 1804 році дає уявлення записка губернатора Бахтіна міській думі: «Побачивши, що велика частина вулиць у Харкові невідома жителям одного за найменуваннями, їм даним, а розрізняються тільки по яким не будь предметам або будинкам обивателів, що мають в них проживання, визнав я за потрібне і до благоустрою належать, щоб точні назви вулиць відомі були як жителям, так і тим, що приїжджають ... пропоную думі зробити приблизний кошторис, де повинні бути поставлені стовпи, на яких би означені були назви вулиць ». Так було покладено початок урегулюванню вулиць на першому плані Харкова. Звичайно, Кузинського моста тоді ще не було і в помині. А сама Лиса Гора згадувалася лише в сенатському указі в 1807 році того ж губернатора Бахтіна, як застава при в'їзді в місто. Губернатор наказав поставити десятицьких на подібних заставах і зробити їм будки. Таких застав по місту було 14. Восьма будка розташовувалася біля Лисої гори. В архівних документах за перше десятиліття ХІХ століття зберігається список вулиць Харкова Залопанської частини, який за указом Бахтіна написав землемір Драгомир. Їх було 12. Але Кузинської, на якій зараз стоїть міст не згадується. Згідно з архівними документами на місці Кузинського моста був пустир. Лише в 1830 році було відзначено значне зростання міста у напрямку на захід. Сюди з'являлись вихідці, що продали свої батьківські і дідівські садиби по неможливості підтримувати їх в такому порядку, якого бажало і вимагало начальство. «Батьки міста» хотіли бачити центр губернським і старі хатинки під солом'яною стріхою підіркалися на знесення. Замінити ж стару хату пристойним житлом було не всім по кишені. Як втім, і зараз. Обивателю залишалося одне - продати і кудись виїхати. Таким чином, заселялися Лиса і Холодна Гора.

Колишній будинок купця Кузіна 1922 р., 2014р.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Скоріш за все, вулиця Кузинська виникла в 1830-х роках. Так як пов'язана вона безпосередньо з ім'ям обивателя Кузіна, а з'явився він у Харкові в 1817 році. Кузинський провулок згадується в 1837 р. К.П. Щелковим: «У серпні 1837 по тій же вулиці, біля Кузинського провулка загруз екіпаж, в якому їхала велика княгиня Олена Павлівна ...»

Можливо Щелков мав на увазі провулок, де жив Кузін. Його будинок тоді стояв на перехресті доріг: вулиці Катеринославській (нині Полтавський Шлях) і вулиці Різдвяної - Конторській (названої завдяки його конторі) - нині Червоножовтневій. У 1852-1853 роках топографами: Сумарковим, Константиновим і братами Богомольцями був складений план з позначенням назв вулиць і площ, прізвищами власників садибних місць.

Ось на цьому плані вулиця Кузинського вже була позначена.

Згідно з планом 1853 року ранні міські поселення починалися від дачі державних селян. В'їзд до міста тут був можливий двома вулицями, без назв сходилися на ГІЄВСЬКІЙ. Значна частина була зайнята кладовищем. Північні схили Лисої Гори були забудовані. Поселення починалися тільки в місцевості Гвоздіковою (зараз провулок Корейська). Між Корейським і Ленінградською (раніше Курилівська) був пустир.

Взагалі пустирів на Лисій Горі було не мало. Їх значна частина йшла під ріллю. Фруктових садів було не багато. Десять 9 десятин під городи. Це була область дерев'яних хат. Єдиною кам'яною будівлею на Лисій Горі була церква на цвинтарі. Вулиці були в основному без назв. Домохазяїни - державні селяни, міщани і відставні солдати. На південь і схід йшла вулиця Цвинтарна (нині Муранова) отримало свою назву від що розташовувався поруч кладовища. З середній частині Лисої Гори спуститися можна було по ГІЄВСЬКІЙ на Чоботарська. А з провулка Корейського на Кузинського.

На правій стороні Кузинського був суцільний пустир, а з лівого тягнулася велика садиба відомої Харківської багачки, вдови К. Н. Кузіна. Тут був прекрасний будинок і фруктовий сад. Всього під Кузинського садибу припадало понад 14 десятин землі. На плані 1903 року його вже була досить великою.

Кузинський міст як ми вже згадували, знаходиться на колишній вулиці Кузинській. Зараз ця вулиця називається Революції 1905 року. У нинішньому довіднику Харкова можна відшукати лише Кузинський міст і в'їзд Кузинський двір, розташований по праву сторону від моста (якщо їхати з Лисої гори до Центру). Це, мабуть, і все що залишилося від Кузинських місць.

Навряд чи нинішнє покоління знає, на честь кого вони були названі. Оскільки сама Кузинська тісно пов'язана з ім'ям обивателя Кузіна, то буде доречно розповісти про нього самого.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

К. Н. Кузін

Кузьма Микутович Кузін з'явився у Харкові у 1817 році. У 1829 р він був уже купцем 1-гільдії. У 1830 р. став першим з харківських купців, який отримав звання «комерції радника».

К. І. Кузін почав свою кар'єру «підношувачем» в питному закладі, а закінчив мільйонером. Він як відкупщик вів широку справу. Місцеве начальство ставилося до нього шанобливо, а нижче - улесливо. Крім відкупів він займався золотою промисловістю. Йому належали копальні у Сибіру.

Кузін багато сприяв благоустрою та прикрасі Харкова.

Кузінські будинки у Залопанській частині довгий час були найкращими в місті. Жив він у приході Різдваної церкви, яка зобов'язана була йому своїм благоліпністю. Ця церква була зруйнована в 1920 році (перебувала на Полтавському Шляху). Кузін був будівельником і благодійником Всесвятської церкви на Холодногірському кладовищі, де, між іншим, була збудована церква усипальниці, в якій був похований він і його сім'я.

Купецтво і простолюд, можна сказати, носили Кузіна на руках. Його обирали у почесні посади - у голови, директора комерційного банку - від чого він втім, ухилявся. Крім світлої голови він мав і добре серце, - чуйне на всяку потребу.

Вважався благодійником. Багатьох вивів в люди і збагатив. Коли в 1844 році Кузін помер, проводити його на кладовищі зібралася 20тисячна натовп. Похорон був небувало урочистим. Після його смерті в одному з ящиків бюро, де зберігалися боргові розписки, знайшли тільки масу порваних на дрібні клатки розписок.

Ось що писав про нього Пашков:

«Приходить до нього, наприклад, який-небудь купець, чиновник, міщанин і навіть Підгороднє селянин; приходить смиренно вклоняється і пояснює, що він бажає побудуватися там-то і так-то, і просить грошенят для побудови з тим, що коли побудується, то з доходів будинку або лавки буде сплачувати мало-помалу сплачувати позику протягом декількох років. Вислухає прихильно Кузьма Микутович прохача, впорається про його благонадійності і дасть грошей бідним без відсотків, під просту розписку. Ось на ці гроші багато і будувалися, а потім з вдячністю сплачували мало-помалу позику своєму благодійнику. Так таким чином влаштувався не один десяток і не два харківських домовласників, а десятка десятків ... Бувало, їде він на доріжках, і всі знайомі і зовсім не знайомі знімають перед ним шапки ... тому, що Кузін своєю благодійністю заслужив загальну повагу. У річні свята він дарував простому народу сотні шуб, свит, шапок, чобіт та іншого ... »

Одружився Кузін на простій жінці. Яка в перший час після заміжжя ходила в постолах. Потім ці личаки зберігалися у неї у дорогій шафі, і вона показувала їх своїм знайомим. Багато справ велося на ім'я Катерини Іпатьєвни. Вона офіційно вважається будівницею Кузінського ряду (Суздальські ряди).

Катерина Іпатьєвна Кузіна ще довго жила після смерті чоловіка і відрізнялася благодійністю і добротою. Взагалі жодне корисне починання в місті не обходилося без пари Кузіних. Від того і популярність їх в Харкові була надзвичайно велика. Їх сини Петро (06.06.1807 - 01.04.1859) і Павло (29.03.1820-12.10.1871) примноженням достатку не займалися.

З синів найбільш відомий Петро Кузьмич і онук Микола Петрович. Людина дуже шанована і вмілий діяч в області міського самоврядування. Член міської думи до самої смерті.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

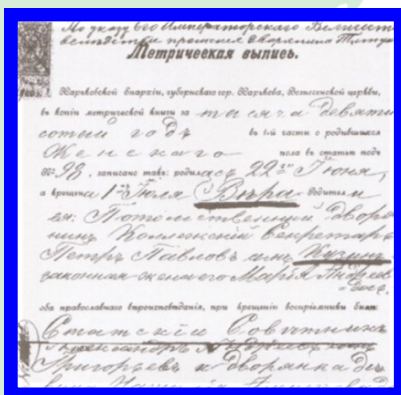
Цікаво, що нащадком К. Н. Кузіна є Марк Рафаля. Відомий футбольний арбітр. Футбольний безпротестний суддя, який провів понад 200 футбольних матчів на першість і здобуття кубку.

Головний суддя - Марк Рафаля, 1967 рік - праправнук купця Кузіна

Його мати Віра Петрівна Кузіна-Рафалова була правнучкою К. Н. Кузіна, онукою його молодшого сина Павла. Про це свідчить її метричний запис про народження.

А її батько (онука купця Кузіна) Петро Павлович Кузін прожив все життя в Харкові на Вірменському провулку. Напевно, ретельно приховуючи своє дворянське походження. Хоча всього 120 років тому прізвище Кузіна було, першим у рейтингу популярності у Харкові.

Метрична виписка правнучки

П. П. Кузін (онука купця) Харків 1926 р.

Його ім'ям у місті були названі вулиця, провулок, чотири спуски, один в'їзд, міст і базар. Ринок після війни було переіменовано на пташиний ринок і закрито якихось 20 років тому. Всього налічувалося 9 об'єктів.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Але повернемося до Харкова ...

21 квітня 1896 року в урочистому засіданні міської Думи міський голова І. П. Толенищев-Кутузов виступаючи, говорив: «Багато з вас, панове, не знають Харкова, яким він був 25 років тому. Ми зобов'язані окреслити картину минулого, порівняти з сьогоденням і згадати, що зробило міське правління з різних галузей господарства міського ... Місто в своїх межах був далеко менше теперішнього. Так, наприклад, у Залопанській частини в місцевості привокзальній 25 років тому, кругом тільки що виник вокзалу лежали болота, на яких з повним успіхом харківські мисливці стріляли диких качок...»

Толенищев-Кутузов, коли говорив «25 років тому» мав на увазі 1871 рік.

У 1875 році Лиса Гора, колись бідна будівлями була вже забудована впритул і перетворилася на ціле місто.

У 1869 році, коли в Харкові була проведена Азово-Курська залізниця.

У зв'язку з її будівництвом в 1885 році на місці Кузинського вулиці, що з'єднувала велику Панасівську з Лисою горою, був споруджений великий залізний міст. Він отримав назву Кузинський. На колишньої Панасівці виникли тоді вагонні майстерні. У 1925 році вони були реорганізовані в Харківський вагоноремонтний завод.

Н. П. Дяченко в своїй книзі «Харків Революційний» пише: «Робітники цих майстерень внесли значний вклад в справу боротьби проти царизму».

1 травня 1900 року робітники вагоноремонтних майстерень припинили роботу, і, прорвавши козачий заслін на Панасовській, вийшли до Кузинського мосту.

Не минуло й 5 років, і знову наш Кузинський міст знову став свідком революційних виступів. На честь, яких вулиця Кузинська стала називатися вулицею Революції 1905 року, а Цвинтарна - вулицею Муранова на честь М. К. Муранова - революційного діяча. Як втім, і Котлова (Раніше Панасівська).

Примітно, що Кузинський міст був свідком і перших харківських трамваїв. 2 лютого 1912 року було відкрито трамвайну лінію по вулицях Кузинській (Революції 1905) і Кладбищенській (Муранова) до вулиці Катеринославської (Полтавський Шлях). А 9 червня 1912 р відкрито пасажирський рух трамваїв через сам Кузинський міст. Газета «Південний Край».

◆ Пропуск вагонів через Кузинський міст. Вчора єв утра вагони кладбищенскаго трамвая были пущены уже через Кузинский міст. Для холодногорцевъ, такимъ образомъ, устранено одно неудобство (пересадка на мосту) и остается теперь лишь пересадка на углу Панасовской и Кузинской улицъ. Съ прибытіемъ новыхъ вагонівъ, вѣроятно, и это неудобство будетъ устранено. Остается пожелать, чтобы были приняты всѣ мѣры къ болѣе скорому доставленію заказанныхъ вагонівъ.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

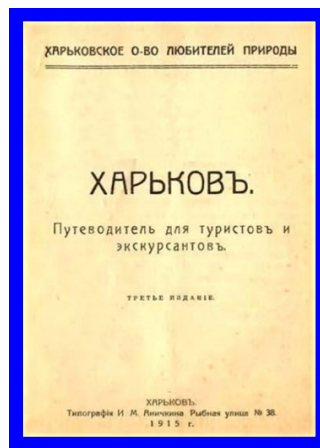

З відкриттям трамвайного руху для міських жителів стали випускатися перші довідники-путівники. У 1915 році друкарнею І. М. Анічкіна вийшов путівник для туристів і екскурсантів. У ньому пропонувався шостий маршрут для огляду західної частини міста.

Ось як вона описувалася:

«... З Павлівської площі (площі Рози Люксембург) трамваєм 4-м або 5-м виїжджаємо на Благовіщенський базар ...

... Потім на велику і невлаштовану піскунівську Леваду, а потім ... на Панасівську (Котлова).

Наприкінці Панасовської трамвай згортає вліво до Кузинського провулка. За Кузинським провулком трамвай піднімається до Кузинського мосту; наліво - великий завод Бергейгейма. Трамваєм заїжджаємо на міст і бачимо з правої сторони - залізничні шляхи, які ведуть на Курськ, а по ліво - бачимо площу Південної залізниці вокзалу. За мостом повертаємо вліво на цвинтарних (нині Муранова) ... »

Раніше вздовж Муранова було кладовище, на якому були поховані Кузіни у фамільному склепі. Це було те саме Холодногірське кладовище, де у 1853 році була одна єдина на Лисій Горі кам'яниця - церква. В яку вкладав қрлись свої грошеннята Кузьма Кузін. За розповідями свідків, на кладовищі було багато унікальних надгробних пам'ятників минулого століття.

Неповторне за своєю історичною цінністю й нещадно варварськи зруйноване у 1950-х роках,

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

На ньому планувалося побудувати величезний стадіон «Прудові резерви». Але він так і залишився на папері. Зараз це місце огорожене і закріплено за ДЮСШ №8.

З чуток на цій території хотіли щось будувати, але так нічого і не побудували. Взагалі це земля людських кісток і крові, земля прокляття.

Під час війни, в роки окупації понад 10-тисяч ув'язнених Холодногірської в'язниці загинули від голоду і тортур. Їх тіла вивозили на Кузинського кладовищі і скидали в ями вздовж вулиці Соціалістичної.

А. Фельдманом тут було встановлено пам'ятний знак. Але повернемося до Кузинського мосту. Він теж був свідком Другої Світової війни.

У жовтні 1941 року німецькі війська почали захоплення міста. В результаті першого бою їм вдалося захопити західні райони Харкова. Найбільшого успіху досягла 101-я легка піхотна дивізія. Підрозділи якої, зайнявши район Лисої Гори, зуміли захопити Кузинський міст.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Кузинський німецький аерофотознімок, 1941 р

Під час війни старий Кузинський міст був зруйнований і на його місці після війни був побудований інший. А наш сучасний Кузинський міст це його 3 версія, побудована у 1990-х роках.

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Піднявшись на міст по правій його стороні - видно вокзал Південної залізниці.

По інший бік знаходиться паровозне депо «Жовтень», побудоване у 1869 році. У той час примітивно обладнаний сарай, в якому стояло кілька верстатів.

З моста видно саме депо і ЖД шляхи, що йдуть на Москву. А попереду видніється Іванівський міст і Держпром. Так що від Кузинського моста до центру міста «рукою подати».

На жаль, ким були побудовані Кузинський міст, дізнатися не вдалося. Ось, мабуть, і все що відомо нам про це місце.

Розповідаючи історію Кузинського моста, не можна було не згадати людей і подій з ним пов'язаних. Без них ця розповідь виявилася б нудною.

Проходячи по мосту і вулицях Муранова і Революції 1905 року, - не поспішайте. Зверніть свою увагу на ці місця, на фасади будинків.

Вони вам розкажуть багато. Ви побачите історію довжиною у 180 років.

Вул. Кузинська - Революції 1905 року

ЛИСОГІРСЬКИЙ КУЗИНСЬКИЙ МІСТ

Наостанок хочеться закінчити цю розповідь словами харківського історика Д. І. Багалія написаними понад 100 років тому: «Нам залишається сказати декілька слів про майбутнє Харкова. За своїм географічним та центральним положенням, Харків споконвічно був і буде містом комерційним, торгівельним. Що тепер вкрай необхідно для Харкова? Крім водопроводу, необхідно привести річки у гарний стан і наполегливо стежити за посадкою густолистяних дерев по всьому місту, де тільки дозволить місцевість. Не говорячи про покращення мостових, про поліпшення тротуарів, мостів та інших потребах всякого впорядкованого міста. Це другорядні поліпшення, які, сподіваємося, прийдуть самі собою, коли міська дума перейметься цілком свідомістю свого обов'язку сприяти всіма силами і засобами процвітанню і прикрасі рідного міста. За такої умови, Харкову належить, поза сумнівом, блискуче майбутнє».

Вигляд Кузинського моста з вул. Революції 1905 р.

Вулиця Цвинтарна - Муранова

*Решетняк Олексій Андрійович,
учень 10 — А класу
Харківської загальноосвітньої школи I — III ст. № 57
Харківської міської ради
Харківської області*

